

Академік Борис Микитович Маньківський — видатний український невролог

Серед видатних учених, які працювали на кафедрі неврології Національного медичного університету імені О. О. Богомольця за 110 років її існування, одне з найпочесніших місць посідає академік Борис Микитович Маньківський.

Народився Б. М. Маньківський 11 березня 1883 р. у м. Козельці Чернігівської губернії у сім'ї військового лікаря. Після закінчення Першої київської гімназії із золотою медаллю він без вагань обрав своєю професією, як і його батько, медицину і вступив на медичний факультет Київського університету Святого Володимира. Вже на першому курсі улюбленим предметом для нього стала неврологія. Однак закінчити навчання в університеті юнакові не вдалося. За участь у революційних виступах студентів у 1904—1905 рр. його виключають з університету. Завдяки старанням батька, який був відомим військовим лікарем, Борис Микитович виїздить за кордон, де продовжує навчання у Лейпцизькому університеті, а потім проходить стажування в Парижі у клініці П'єра Марі — учня славетного професора Шарко, працює у лабораторії професора К. Монакова у Цюриху (Швейцарія). Після повернення в Україну йому лише в 1910 р. вдається закінчити медичний факультет Київського

університету. Завідувач кафедри нервових хвороб університету професор М. М. Лапінський залишає обдарованого високоосвіченого випускника на кафедрі і призначає його асистентом. Невдовзі Б. М. Маньківський стає доцентом цієї кафедри.

Після революційних потрясінь та громадянської війни професор Б. М. Маньківський у 1922 р. очолює кафедру нервових хвороб Київського медичного інституту, який унаслідок реорганізації системи освіти в Україні у 1921 р. став самостійним навчальним закладом. Плідна наукова діяльність Б. М. Маньківського створює йому величезну популярність. Кафедрою медичного інституту він керував упродовж 40 років. Одночасно у період з 1923 до 1940 р. Борис Микитович очолював кафедру нервових хвороб Київського інституту вдосконалення лікарів. За його ініціативою у 1925 р. був організований науково-дослідний неврологічний інститут у Києві. Б. М. Маньківський став його керівником.

У 1944 р. професора Маньківського обирають членом Академії наук СРСР, що було високим визнанням наукових досягнень українського вченого, який зробив вагомий внесок у розвиток теоретичної та клінічної неврології.

Окремі праці Б. М. Маньківського присвячені руховим і рефлекторним феноменам: інверсії рефлексу Бабінського, суглобним рефлексам Лері і Майєра, їх фізіології та діагностичному значенню; хапальним феноменам і їх клініко-діагностичному значенню; рефлекторному механізму виникнення нервової патології.

Вагомий внесок Борис Микитович зробив у дослідження нейроінфекцій. У 1929 р. він уперше на теренах колишнього СРСР описав епідемічний спалах первинного вірусного енцефаломієлополірадикулоневриту і детально висвітлив патоморфологію, клінічні симптоми та лікування цієї форми інфекційної патології нервової системи. В подальшому актуальні питання нейроінфекційної патології розробляли його учні — В. М. Слонімска, А. Я. Мінц, С. М. Савенко та ін.

Заслужують на увагу монографія «Множинний дисемінований склероз» (1941), у якій Б. М. Маньківський узагальнив важливі питання патогенезу і клініки розсіяного склерозу, а також його праці, присвячені патології нервової системи при ревматизмі.

Вагомий внесок Борис Микитович зробив у вивчення проблеми нейроонкології. Він уперше в країні описав пухлину каналу Ратке (краніофарингіома) і запропонував для її лікування глибоку рентгенотерапію. Разом з Л. І. Смирновим академік Б. М. Маньківський уперше у колишньому Радянському Союзі описав пухлину епіфіза, а з С. М. Савенко вивчив кореляції клініки гліом з їх гістоструктурою і опублікував працю, яка стала однією з класичних наукових праць з нейрохірургії.

Багато уваги Борис Микитович приділяв іншим проблемам неврології. Це і механізми виникнення багатьох симптомів при міастенії, пароксизмальній міоплегії, геміатрофії обличчя, етіології та патогенезу дерматоміозиту та інших видів колагенозів, клініка ураження нервової системи при вакцинації тощо.

У 1960-ті роки Б. М. Маньківський та його учні (В. М. Слонімска, М. Б. Маньківський, А. Я. Мінц, З. М. Драчова, Р. П. Білоног та ін.) займалися вивченням судинних захворювань головного мозку, питаннями нейрогеріатрії. На кафедрі вперше застосували термін «гіпертонічна енцефалопатія». Борис Микитович виділив своєрідний симптомокомплекс — гостру гіпертонічну енцефалопатію, описав варіанти кардіоцеребрального синдрому.

Б. М. Маньківський займався не лише науковою, а й педагогічною діяльністю. Його лекції для лікарів і студентів відзначалися високим науково-методичним рівнем, були доступними, змістовними.

Борис Микитович був вимогливим науковим керівником. Теми дисертацій для молодих науковців ніколи не пропонував з перших днів роботи, а вважав, що спочатку необхідно оволодіти лікувальною роботою. Під його керівництвом було підготовлено 45 дисертацій, у тому числі 5 докторських.

Протягом багатьох років Б. М. Маньківський очолював щотижневі конференції для неврологів Києва і прилеглих районів Київської області, на яких демонстрували цікаві випадки нервової патології, робили огляди літератури, реферативні повідомлення. Цікавими були також засідання Київського відділення Товариства неврологів і психіатрів України, незмінним головою яких упродовж багатьох років був Борис Микитович.

У клініках, керованих Б. М. Маньківським, завжди панував дух доброзичливості і демократії. Академік був гуманістом, тонким знавцем людської психіки, справедливим і щедрим. Гроші, які він отримував як академік, використовував як доповнення до заробітної плати лаборантів кафедри, яких цінував за наполегливу працю.

В останні роки свого життя Борис Микитович поєднував роботу на кафедрі нервових хвороб Київського медичного інституту з науковою діяльністю в Інституті геронтології АМН України, де він керував відділом вікових змін нервової системи.

Б. М. Маньківський був заступником голови Всесоюзного товариства неврологів і психіатрів, членом редколегії «Великої медичної енциклопедії» (1-ше і 2-ге видання), редколегій багатьох медичних журналів. Протягом 10 років очолював учену раду МОЗ України.

Заслуги академіка Б. М. Маньківського були високо оцінені. Він був нагороджений двома орденами Леніна, орденами Трудового Червоного Прапора та «Знак Пошани».

Нинішнє третє покоління неврологів Київської неврологічної школи академіка Б. М. Маньківського — учні його учнів — продовжують плідно працювати і зберігають традиції своїх попередників, багатий клінічний і науковий досвід яких є важливою базою для здобутків сучасної неврологічної науки й практики.

О. А. Мяловицька, професор кафедри неврології
Національного медичного університету
ім. О. О. Богомольця